

Evalueringsrapport

Pilotprojekt om Børnetjenesten 2020 – 2021

Udarbejdet af Peter Mikkelsen og Dorrit Christensen.

Forord

Denne rapport er en evaluering af Børnetjenesten, som er et pilotprojekt, der er foregået i fem sogne.

Børnetjenesten er en udvidelse og videreførelse af et pilotprojekt, udviklet af Naja Månsson og Leif Hygild og gennemført i Messiaskirken i Gentofte. Dette projekt blev evalueret af Aage Nipper fra Center for Social Bæredygtighed med særlig vægt på børnenes oplevelser.

Evalueringen af indeværende projekt er gennemført af Dorrit Christensen og Peter Mikkelsen, begge partnere i Center for Social Bæredygtighed, indtil centret blev nedlagt med udgangen af 2018.

Dorrit Christensen er uddannet lærer og senere MPA, master i offentlig administration. Dorrit har været involveret i store udviklingsprojekter både som lærer og senere som leder af Lærerhøjskolen i Aarhus. Hun har været udviklingsdirektør i Ballerup Kommune, primært for "Børn og Unge" og "Kultur". Senest har hun været partner i Center for Social Bæredygtighed. Hun har udviklet projekter som "Et godt børneliv – et fælles ansvar" og "Den røde tråd" om at skabe sammenhæng mellem dagtilbud og skole.

Peter Mikkelsen er uddannet lærer og cand. pæd. i pædagogik. Peter har været rektor for Højvangseminariet, leder af udviklingsafdelingen i University College Copenhagen (UCC) med særligt henblik på udvikling i dagtilbud. Han har været medstifter af og partner i Center for Social Bæredygtighed.

Indhold.

Forord	side 2
Indholdsfortegnelse	side 3
1.0 Sammenfatning og konklusion	side 4
2.0 anbefalinger	side 7
3.0 Analyse	side 9
4..0 Børnetjenesten – observation og analyse	side 11
4.1 Børnetjenestens opgave	side 11
• Det refleksive rum. • Dannelse og/eller forkyndelse	side 14
4.2 Børnetjenestens personer.	
• Børnene • Præster og kirke- og kulturmedarbejdere • Pædagoger • Rollefordeling mellem præster og pædagoger • Forældre • Andre personer	side 15 side 15 side 16 side 17 side 18 side 18
4.3 Børnetjenestens materialer	side 20
• Manualen - Fortællingerne - Refleksionsrum - Begreber • Værktøjskassen - Sange og musik - Billedmateriale • Kirkerummet	side 20 side 21 side 21 side 22 side 23 side 23 side 24 side 24
4.4 Strukturen og forløbet i Børnetjenesten	side 26
4.5 Børnetjenestens omverden	side 28
5.0 Datamaterialets tilblivelse i en Corona tid	side 29
6.0 Tanker om det videre arbejde med Børnetjenesten	side 30

1.0 Sammenfatning og konklusion

Pilotprojektet om Børnetjenesten er blevet gennemført i fem sogne beliggende i Nordjylland, Århus, Horsens og Bornholm. Evalueringen er foretaget af Dorrit Christensen og Peter Mikkelsen.

Evalueringens datamateriale er fremkommet gennem samtaler med præster, kirke- og kulturmedarbejdere og frivillige medhjælpere i kirken, gennem samtaler med pædagoger og gennem observationer af børnenes deltagelse i Børnetjenesten.

Samtaler og observationer har fundet sted i efteråret 2020 og foråret 2021. Året har været præget af corona-pandemien, hvorfor nogle kirker og børnehaver har måttet aflyse nogle kirkebesøg. Et sogn måtte stoppe Børnetjenesten efter et par af ”festerne” - af rent praktiske grunde.

Børnetjenesten består af 6 "fester" eller højtider a' to dage. Børnene besøger kirken i ca. to en halv time i hver af de 12 dage. "Festerne" foregår i forbindelse med høst, allehelgen, jul, fastelavn, påske, og pinse,

Når vi i rapporten

- skriver "vi" og "os" henviser vi udelukkende til os selv.
- anvender citater, bliver disse markeret med kursiv skrift.
- nævner præsterne, mener vi i de fleste tilfælde præsterne og kirke- og kulturmedarbejderne.

Konklusion ud fra alle samtaler og besøg:

Børnetjenesten er en rigtig god idé. Det mener alle de voksne deltagere, vi har talt med. Alle vil gerne fortsætte med en ny Børnetjeneste, hvis der bliver mulighed for det. Også børnene har været glade for det. De bliver mere og mere trygge ved præsten og ved at være i kirken. efterhånden, som de har deltaget i de forskellige højtider. Pædagogerne fortæller også, at børnene er optaget af Børnetjenesten og spørger, hvornår de skal hen i kirken igen.

Præsterne er glade for det producerede materiale, der består af en manual og en "værktøjskasse", hvorfra der kan hentes forskelligt materiale, der kan anvendes til den enkelte højtid. Manualen omtales som instruktiv, inspirerende, i et lækkert layout og meget anvendelig både generelt og i forbindelse med den enkelte højtid.

Desuden er strukturen på den enkelte besøgsdag virkelig god. Der er en fast rytme, som gør, at børnene og de voksne ved, hvad der skal ske. Det giver genkendelighed og tryghed

I det følgende vil vi beskrive de vigtigste kommentarer og diskussioner, der fremkom under samtalerne. De enkelte punkter vil blive uddybet senere i rapporten.

Formålet med Børnetjenesten blev diskuteret med stort engagement.

Første formål - "at styrke den individuelle udvikling i et kreativt og inspirerende fællesskab". Her påpegede nogle præster, at de ikke mener at kunne påtage sig at styrke barnets individuelle udvikling gennem de få (6) besøg i kirken.

Andet formål - "at indbyde børnene til at gå på opdagelse ved at blive opmærksom på og reflektere over de store ting i livet". Alle var enige om, at det er et rigtig godt formål, som man gerne vil arbejde efter. Spørgsmålet er, om det kan lykkes indenfor Børnetjenestens rammer? Præsterne syntes ikke i nævneværdig grad, at de har mødt en sådan refleksion hos børnene. Til gengæld fortæller pædagogerne, at børnene indimellem har reflekteret videre i børnehaven.

Tredje formål - "at etablere et kulturmøde med folkekirken som en del af vores kulturarv. Men uden forkyndende elementer, så tilbuddet er relevant for alle uanset religiøs og kulturel baggrund". Dette formål gav anledning til diskussion, særlig vendingen "uden forkyndende elementer".

"Kan og skal forkyndelse undgås, når det foregår i en kirke med en præst og med en række fortællinger, der omtaler forskellige sider af Jesu liv? Og hvad vil forkyndelse egentlig sige? Er det forskellen på at fortælle noget og ikke pådutte børnene noget?"

Der var mange konkrete bemærkninger til **manualen og værktøjskassen**. Som nævnt var den generelle opfattelse, at der er tale om et særdeles brugbart materiale. Men der var forslag til forbedring af billedmaterialet og forslagene til musik. Desuden mente flere, at visse af fortællingerne havde svært ved at fange børnene interesse og ikke mindst, at mange af refleksionsspørgsmålene gik hen over hovedet på børnene.

Præsterne fortæller, at det har været **et stort og tidskrævende arbejde** at forberede sig til den enkelte højtid. Det gælder uanset om man har været alene, eller der har været andre ansatte eller frivillige til at aflaste. En præst foreslår, at der bliver produceret en "kuffert", der rummer materialet fra værktøjskassen. Det skal bemærkes, at der er meget stor forskel på præsternes situation. Nogle præster kan trække på ekstra medarbejdere i arbejdet. Nogle har få mens andre har mange resurser i lokalområdet og i form af bevillinger. Også børnehaverne har forskellige vilkår. Et par steder kan børnene gå direkte til og fra kirken. Andre steder har det været et dyrt og stort logistisk arbejde at få børnene kørt til og fra kirken.

Børnetjenestens **opbygning og struktur** var også genstand for debat. I manualen lægges der op til, at Børnetjenesten på grund af konkrete praktiske forhold i pilotfasen skulle starte med fastelavn og slutte med jul. Det havde imidlertid som konsekvens, at børnene var ret små, da de begyndte i Børnetjenesten. De startede over et år før, de skulle i skole og SFO. Projektets ide er oprindeligt at starte med høst og slutte med pinse, hvilket betyder, at børnene kan starte i skole umiddelbart i forlængelse af Børnetjenesten. Dog vil de børn, som skal starte i SFO 1. maj være nødt til at afslutte Børnetjenesten allerede med påskefesten.

I det hele taget har **børnenes alder** en stor betydning for, hvordan Børnetjenesten forløb. I følge manualen om Børnetjenesten sigter besøgene mod de ældste børn i børnehaven. Det er også hensigten, at det skal være de samme børn, der er med i hele forløbet, så de kan opleve den progression, der er over et helt år. Det kan svært at få begge hensigter opfyldt.

Børnenes alder spiller ind i forhold til at forstå fortællinger og refleksionsspørgsmål. Flere præster eller kirke- og kulturmedarbejdere giver udtryk for, at materialet passer bedre til indskolingsbørn (6 - 8 år) end til børnehavebørn, hvor alderen kan spænde fra 4-6 år.

Vi havde lejlighed til at have samtaler med tre **pædagoger**. Vi spurgte bl.a. til, hvordan de oplever børnenes udbytte af børnetjenesten. Og der var mange eksempler på, hvordan besøgene i kirken levede videre hos børnene på vej hjem til og i børnehaven. Der blev snakket og leget ud fra oplevelserne, fx når der blev hængt billeder op. På den måde havde pædagogerne en meget stor betydning for børnenes bearbejdelse og på længere sigt udbytte af Børnetjenesten.

At reflektere over de store ting i livet. Præsterne har alle steder været meget dygtige til at skabe tryghed og kontakt til børnene. Det fremgår af vore observationer. Det er også pædagogernes oplevelse.

Som nævnt oplevede præsterne ikke børnenes refleksioner i noget videre omfang. Hvorimod pædagogerne oplevede refleksion eller i hvert fald indbyrdes samtaler børnene imellem. Det har fået os til at tænke over, om der er nogle pædagogiske problemstillinger i Børnetjenesten og dens opbygning, som skal analyseres nærmere. Vi henviser til et projekt, som omhandler børns nysgerrighed i forbindelse med undersøgelse af naturen. Her konstateres, at børns samtaler starter med oplevelser, som skal være konkrete og sansemæssige. Først derefter kan de undre sig, spørge og søge ny viden.

I en af kirkerne gjorde man meget ud af, at børnene kunne gå på opdagelse i kirken, hvilket er et godt udgangspunkt for at skabe oplevelser før refleksion. Projektet viste også, at børn ofte bliver tavse, hvis de skal svare på spørgsmål. Især spørgsmål, som de fornemmer, at de voksne kender svaret på.

Det er tydeligt, at Børnetjenesten kan have en meget **positiv indflydelse på lokalsamfundet**. I en større landsby, hvor skolen lige var blevet nedlagt, fortæller kirke- og kulturmedarbejderen, at nu er der kun kirken og børnehaven tilbage som fælles institutioner, og at begge institutioner derfor har et stort ansvar for at støtte og udvikle sammenhængskraften i byen.

Børnetjenesten har et stort potentiale til at udgøre en kulturel faktor, der kan styrke lokalsamfundet. Det er et godt supplement til børnehavens arbejde. Og det er godt for kirken, som får åbnet sig i lokalsamfundet også til de små børn, som de ellers ikke har kontakt med.

2.0 anbefalinger

1. Om fleksibilitet

Alt i alt kan det siges, at det var en stor opgave, præsterne påtog sig, da de sagde ja til at stå for pilotprojektet om Børnetjenesten. Deres betingelser for at gøre Børnetjenesten til en succes afhang primært af deres muligheder for at forholde sig fleksibelt til Børnetjenestens forskrifter, så de kunne tilpasse projektet til de lokale forhold, som kan være meget forskellige fra andre præsters og kirkers vilkår. Det er vores anbefaling, at fleksibilitetsmuligheder fremgår af manualen og gerne med angivelse af alternative aktiviteter, hvor det giver mening.

2. Om refleksionsrum og refleksionsspørgsmål

I pilotprojektperioden var de fleste børn som tidligere nævnt kun 4/5 år gamle. Hensigten er imidlertid, når Børnetjenesten fremover skal afvikles, at det bliver med de ældste børn i børnehaven (5/6-årige). Men uanset om børnegruppen i hovedsagen er 5/6-årige eller 4/5-årige kan det anbefales, at den didaktiske rammesætning af Børnetjenesten bliver revurderet, så der i højere grad tages højde for små børns muligheder for og evne til at sanse, opleve og reflektere. Det vil få betydning for, hvordan arbejdet med at skabe et inspirerende refleksivt rum tilrettelægges.

3. Om forkyndelse

Det kan anbefales, at manualen i stedet for at pege på ”ikke forkyndende elementer” i stedet skrive, at børnetjenesten ikke er forkyndende. ”Elementer” kan forstås som kirkens forskellige artefakter, traditioner og ritualer. I stedet kan teksten fremhæve begreber som dannelse, kulturarv og kulturmødet med kirken som noget, der skal fremmes. Hvilket underbygger, at Børnetjenesten er for alle uanset religiøs baggrund.

4. Om manualens fortællinger

Nogle fortællinger er skrevet med en sprogbrug, der er vanskelig at fange for børnene. Derfor vælger flere præster at fortælle og formidle historien frem for at læse den op og dermed gøre den mere levende for børnene. Det giver dem mulighed for at tilpasse sproget, så børnene forstår, hvad historien handler om. Det er vores anbefaling at nogle af fortællingerne bliver revurderet med henblik på at gøre dem lettere tilgængelige og mere engagerende for børnene.

5. Om Værktøjskassen

Ved et af besøgene, hvor samtalen igen drejede sig om værktøjskassen, udbrød en af præsterne. ”Det ville være så lækkert, hvis man bare kunne købe en færdig værktøjskasse, hvor det hele lå parat. Det ville være en enorm lettelse at slippe for alle de praktiske forberedelser. Og den vil jo kunne bruges igen og igen” Det er vores anbefaling at det vurderes, om dette ønske kan imødekommes.

6. Om musik.

På grund af mange og forskellige bemærkninger om musikken er det vores anbefaling, at den del af værktøjskassen tilsyneladende fortjener yderligere bearbejdning, når værktøjskassen skal tilrettes.

7. Om billedmaterialet.

Der har været mange kommentarer om billedmaterialet. Derfor vil vi anbefale, at billedmaterialet bliver revurderet, hvad angår antallet af billeder, og at billedvalget får et par ord med på vejen som hjælp til præsterne om, hvorfor netop disse billeder er valgt ud.

8. Om samarbejde og kommunikation

Det har en afgørende betydning for børnenes udbytte af Børnetjenesten, at pædagogerne og præsterne arbejder godt sammen. Og at pædagogerne følger op på og støtter børnene i at gå på opdagelse og blive opmærksomme på og reflektere over ”de store ting i livet”.

Vi anbefaler at vigtigheden af dette samarbejde og vigtigheden af den fortløbende og kontinuerlige kommunikation bliver fremhævet i materialet, så det bliver tydeligt, at samarbejdet imellem kirke og daginstitution både er et organisatorisk samarbejde og et tværprofessionelt samarbejde, hvor præsternes arbejde i kirken og pædagogernes arbejde i daginstitutionen tilsammen understøtter børnenes undren og refleksion.

9. Det er en vigtig erfaring i pilotfasen, at børnene i hovedsagen får oplevelserne henne i kirken, men at de først efterfølgende på vej hjem til eller hjemme i børnehaven begynder at snakke om dem og evt. reflektere over dem. Det er vores anbefaling, at pædagogernes opgave/rolle fremover vil blive skrevet ind i manualen. Dermed vil Børnetjenesten fremstå som et samarbejde, både organisatorisk og tværprofessionelt.

10. Om struktur og tidsforløb

Det er derfor vores anbefaling, at de 3 forskellige tidsforløb, som er beskrevet i afsnittet om struktur diskuteres og beskrives i manualen, så fremtidige brugere kan vælge det forløb, som passer bedst til deres vilkår.

3.0 Analyse

Leavits systemmodel

Børnetjenesten er et projekt med mange komponenter, som spiller ind på hinanden. Rundt om i de 5 pilotprojekter har det vist sig, at vilkårene for at realisere Børnetjenesten er meget forskellige. Det har betydet, at Børnetjenesten er blevet gennemført med stor variation i de 5 pilotprojekter.

Det har været et gennemgående tema i drøftelserne med præster og kirke- og kulturmedarbejdere, at de oplever, at projektet er meget inspirerende, mangefacetteret og for nogens vedkommende meget kompleks. For at kunne minimere kompleksiteten er det nødvendigt at kunne fastholde et helhedssyn og et overblik på opgaven. Til det brug har vi valgt at anvende Leavitts analysemodel.

Alle giver udtryk for, at de gerne vil arbejde med Børnetjenesten igen, måske i en form, som er tilpasset de lokale muligheder og vilkår, som de har. For selvom de forsøger at bruge materialet, som det er tænkt, har de i flere tilfælde haft brug for at kunne improvisere og tilpasse dagsprogrammet til de praktiske forhold og til netop deres børnegruppe ud fra devisen *"Man må skrue på form og indhold, men holde fast i projektets ide".*

Eller de har brug for at tilpasse det til egne kompetencer, som en af præsterne utrykte det: *"Jeg skal kunne tilpasse dagens program og de enkelte aktiviteter, så jeg ved, at jeg kan gennemføre dem - uden at gå på kompromis med ideen"*

Der er altså brug for at Børnetjenestens oplæg og materialer kan understøtte behovet for justeringer og tilpasninger. Nedenstående analysemodel giver mulighed for at fastholde et organisatorisk helhedssyn på børnetjenestens gennemførelse, også selvom der sker ændringer undervejs.

Rapportens systematik

I rapporten vil vi anvende analysemodellen og se på pilotprojekterne igennem modellens linse.

Analysemodellen opererer med 4 komponenter og en omverden. De fire komponenter er: Opgave, Struktur, Teknologi og Personer.

Ved at se på Børnetjenesten igennem denne linse kan de 4 komponenter oversættes på følgende måde:

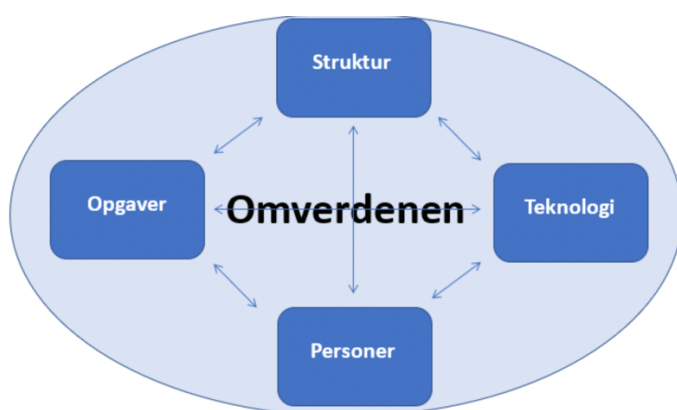
- Opgave = Børnetjenestens formål
- Struktur = Børnegruppen, tidsrammen, dagens struktur,
- Teknologi= Manualen, kirkerummet og teknisk udstyr
- Person = Børn, Præster, kirke- og kulturmedarbejdere, frivillige, pædagoger og forældre
- Omverden = Geografiske forhold, Transport, Corona, Økonomi-rammer

Alle komponenter er indbyrdes afhængige. Hvis der sker ændringer i en komponent, vil det få betydning i alle de andre.

For eksempel får det betydning for helheden (alle komponenter), hvis børnene (person) er meget unge. Det påvirker opgaven, fordi den skal tilrettes, så børnene bliver mødt på det udviklingstrin, de er på, og det kan betyde, at børnene ikke får reflekteret i samme grad over livets store spørgsmål, som manualen lægger op til. Det påvirker dagens struktur, fordi børnene har svært ved at koncentrere sig og reflektere i de intervaller, som manualen skitserer, så der skal indlægges flere konkrete aktiviteter/pauser og mindre samtaleid. Og det påvirker brugen af teknologi (manual, kirkerum og udstyr), med henblik på at understøtte det reviderede program.

Analysemodellen er egnet til at se den dynamik og kompleksitet, der er i et så omfattende system, som Børnetjenesten udgør, hvor alle komponenterne i virkeligheden kan variere fra sted til sted. Det kræver stor fleksibilitet i det skriftlige oplæg, som beskriver Børnetjenesten. Og det kræver stor omhu fra de involverede parter at fastholde et helhedssyn på den grundlæggende ide med Børnetjenesten

Leavitts systemmodel

1

I de efterfølgende afsnit, beskriver vi de 4 komponenter hver for sig, set i relation til Børnetjenesten og de udefra kommende forhold (omverden), som har haft indflydelse på pilotprojekterne.

Hvert afsnit vil rumme

- observationer
- problemstillinger
- diskussioner

Forhold, som har rejst sig i vore samtaler med præsterne. Og hvis vi kan se et tydeligt behov for at ændre eller tilrette projektet, vil vi konkludere med en anbefaling

¹ Kilde: Leavitt 1965

4.0 Børnetjenesten - observation og analyse

4.1 Børnetjenestens opgave

Formål

Der er tre hovedformål med børnetjenesten (manualen s. 9) men derudover en hel del både pædagogiske og alment dannende mål.

1. at styrke den individuelle udvikling i et kreativt og inspirerende fællesskab
2. at indbyde børnene til at gå på opdagelse ved at blive opmærksom på og reflektere over de store ting i livet
3. at etablere et kulturmøde med folkekirken som en del af vores kulturarv. Men uden forkyndende elementer, så tilbuddet er relevant for alle uanset religiøs og kulturel baggrund.

Der var delte meninger blandt præsterne om de formulerede formål.

Især blev formål 1 diskuteret. Her var der for nogles vedkommende en modstand mod et formål, som handler om at styrke børnenes individuelle udvikling. Et argument var, at kirken er et fællesskab og søger at styrke fællesskaber. Den individuelle udvikling ville de gerne overlade til forældre og pædagoger. Et andet argument var, at det er et stort mål, når der kun er 6 todages besøg til rådighed.

Formål 2 udtrykker et mål med Børnetjenesten om at danne et “undrende fællesskab”. Det er i manualen forsøgt beskrevet på flere måder. I diskussionen af dette formål gav alle udtryk for, at samtalerne med børnene ikke har en bestemt hensigt, men at børnene frit skal kunne udtrykke deres tanker, uden der er færdige svar, og uden den voksne vil et bestemt sted hen. Det er en svær genre at bevæge sig ud i, og den modsiges til en vis grad dels af den faste struktur på hver enkelt besøgsdag dels af refleksionsspørgsmålene til den enkelte fortælling.

Der var desuden under flere besøg en diskussion af formål 3. Der var stor enighed om første del af formålet. Men diskussionens fokus var, om man kan etablere dette kulturmøde uden forkyndende elementer.

Er det i sig selv forkyndende, at Børnetjenesten foregår i kirken og er styret af en præst? Og er det forkyndende, når en del af fortællingerne handler om Jesus, som Guds søn?

Måske er ordet “forkyndelse” et flertydigt ord, som kan spænde fra at fortælle om – til at overbevise om.

Formålene for Børnetjenesten er således flertydige – ikke fordi præsterne er så uenige i dem, men fordi det kan være vanskeligt at se dem som klare retningslinjer.

I rapporten vil de enkelte afsnit diskutere konkrete problemstillinger og mulighederne for at kunne realisere en praksis, som lever op til de tre formål.

Det refleksive rum

Vi har oplevet en rigtig god atmosfære i samspillet mellem præsterne og børnene. Vi har ikke på noget tidspunkt oplevet, at børn blev irettesat eller skældt ud. Præsterne har været rigtig gode til at være i kontakt med børnene, så de (altså børnene) mærkede, at her kunne de være som sig selv. Også de pædagoger, vi talte med, gav udtryk for, at præsterne var meget åbne, lydhøre, nænsomme og gode til at holde børnenes interesse fanget i lang tid ad gangen i forhold til, hvad de oplever i børnehaven.

Men der er knyttet store forventninger til børnenes udbytte af Børnetjenesten, bl.a. beskrevet i de tre formålsformuleringer. Fx "at indbyde børnene til at gå på opdagelse ved at blive opmærksom på og reflektere over de store ting i livet". Det er virkelig en ambitiøs målsætning, især når præsterne kun møder børnene 6 x 2 dage hen over et år. Derfor spurgte vi præsterne, om de kunne komme med eksempler på, hvordan det kan tage sig ud, når børnene undrer sig og reflekterer over de store ting i livet. Og der var ikke særlig mange eksempler. Det kan skyldes, at børnene har været for små, eller at børnegrupperne har været for store. En af præsterne var af den opfattelse, at de forventninger, der knytter sig til refleksion ud fra materialet og dets indhold, passer bedre til børn i indskolingen, når de er 6 – 8 år og materialet dermed er mere relevant for indskolingsbørn end for børnehavebørn.

Med Børnetjenestens ambition om at understøtte børnenes refleksioner om livets store spørgsmål, bevæger man sig ind på et felt, hvor der ikke er særlig megen viden endsige relevante pædagogiske metoder. Derfor vil vi henvise til et udviklings-/forskningsprojekt, der har fulgt børnehavebørns oplevelser, nysgerrighed og undersøgelser meget tæt.

Projektet viser, at børn i højere grad tænker, mens de er aktive med deres krop og bevægelser, end når de sidder stille. Derfor er det også godt, at dagene i Børnetjenesten veksler mellem dels at være stille og lytte og dels at være aktiv og kreativ.

I "Se her!" bogen², der handler om et projekt i en børnehave, hvor man ønsker at undersøge børns opmærksomhed og nysgerrighed og pædagogens rolle, skelnes mellem børns oplevelse og børns gåen på opdagelse.

Når børn oplevede, (i dette tilfælde er det materialer fra en skovbund) kom de med spontane udbrud – "Se her!" - eller smagte på bestemte ord – bl.a. "stjernemos", som blev gentaget mange gange.

Derimod reagerede de ikke på pædagogernes spørgsmål eller forklaringer.

Noget senere, da børnene igen fik lejlighed til at beskæftige sig med skovbunden, var der færre spontane udbrud og børnene talte i længere sætninger og prøvede at finde frem til forklaringer. De stillede også spørgsmål til pædagogerne, der svarede så godt, de kunne, og undersøgte videre sammen med børnene.

Alle sekvenser med skovbunden blev filmet, så det var muligt at følge sammenspillet mellem børnene og mellem børnene og pædagogerne. Det var helt tydeligt, at børnene ikke reagerede på spørgsmål fra pædagogen ved starten af et tema. Især ikke spørgsmål, hvor de havde en fornemmelse af, at pædagogen kendte svaret.

De skal selv sanse og opleve. Først senere kan de undersøge og samtale om deres undersøgelser. Pædagogens rolle er først og fremmest at undersøge sammen med børnene. Først derefter kan de komme med deres merviden.

² Se her! Af Ulla Fischer og Bent Leicht Madsen. Forlaget Børn & Unge 2001.

Børn søger mening og sammenhæng i deres liv. Det gør de ved at sanse, opleve og senere undre sig og undersøge. Det gælder både i deres forhold til deres omverden og i forhold til det, der omtales i Børnetjenesten som "livets store spørgsmål".

Spørgsmålet er, hvordan det kan lade sig gøre at bygge besøgene i Børnetjenesten op, så erfaringerne fra "børns undersøgelser af naturen" kan overføres til noget så abstrakt som Børnetjenestens fokus på værdier som "fællesskab", "ånd" mm.

Et eks. Et treårigt barn spørger: er der blodårer inde i min dukke? Hvad er baggrunden for dette spørgsmål? Måske helt konkret: bløder min dukke, hvis jeg klipper i hende? Men det kan også videre handle om forskellen på levende og ikke-levende. Og videre endnu – hvad er liv? Og dermed også død.

Eksemplet viser, at der kan tegnes linjer fra det konkrete og sansede til spørgsmål, der søger viden om noget større og mere abstrakt. Men den hjælp, barnet skal have fra pædagogen, kræver en stor "indsigt i barnets fænomenologiske³ felt" og evnen til at handle i forhold til denne indsigt⁴

Et spørgsmål der har optaget os meget i samtalerne med præsterne, og som jo også er en målsætning for Børnetjenesten, er, hvad det vil sige at "blive opmærksom på og reflektere over de store ting i livet" (formålet s. 9). Hvordan foregår det, og hvordan ser det ud, når der er tale om børnehavebørn

Man kan sige, at børnenes refleksioner kun kommer i små glimt, mens aktiviteterne er i gang.

Det sker fx når en lille dreng reagerer på præstens fortælling om ildtunger i håret på apostlene. Han lytter med stor opmærksomhed og hele hans ansigt og kropssprog viser hans engagement og den undren, som han to gange efter hinanden giver udtryk for med kun få ord, "Hvor er det mærkeligt!", "Det er godt nok mærkeligt".

Han reflekterede ikke, men undrede sig. Måske vil han på et senere tidspunkt vende tilbage til fortællingen og sin undren og reflektere over, hvad det var, han oplevede.

Børnetjenestens opbygning af de enkelte besøgsdage lægger i de fleste tilfælde op til, at børnene gennem fortællingen får oplevelser, som de via refleksionsspørgsmålene kan fordybe sig i, om de store spørgsmål i tilværelsen. Det kan være en tanke værd at forenkle refleksionsspørgsmålene og dermed ambitionen om en umiddelbar refleksion ud fra fortællingen. I stedet kan det være mere givende for børnene, at præsterne lader stemning og samvær styre, være lyttende og klar til at gribe momentet, hvis et barn, imens det er i gang med aktiviteter, udtrykker tanker, som det tumler med.

Måske er det sådan, at kirken og præsten skal give oplevelser, som barnet får lyst til at undersøge nærmere, fremfor spørgsmål, som i virkeligheden risikerer at blokere for samtalen. Her er det vigtigt, at pædagogen ud fra hendes større indsigt i "barnets fænomenologiske felt" kan understøtte barnets udforskning, når de viser sig. Det kan også være, at nogle børn har lyst til at ytre sig om oplevelser sidste gang, de var i kirken.

³ Fænomenologi er en filosofisk undersøgelse af oplevelsens og bevidsthedens strukturer, som disse opleves af individet selv.

⁴ Se Berit Bae i Mikkelsen "relationer og anerkendelse i pædagogisk arbejde" i Håndbog til pædagoguddannelsen. Hans Reitzels Forlag 2015.

Der er ingen tvivl om, at præsternes og medarbejdernes samspil med børnene fungerer meget fint. Både vore observationer og pædagogernes udsagn viser, at de er virkelig dygtige til at være i kontakt med børnene. Så når vi beskriver tilgangen til børns refleksioner om livets store spørgsmål, handler det mere om at kunne nærme sig et område, der ikke er beskrevet særlig dybtgående.

Når man i Se Her! kunne undersøge og beskrive børns opmærksomhed og nysgerrighed, skyldes det filmoptagelserne. De gav mulighed for at se på børnenes udtryk gennem krop og ansigt og se på det hårfine samspil mellem børnene indbyrdes og mellem børn og pædagoger med udgangspunkt i oplevelser og undersøgelser af det konkrete materiale.

Det kan, på baggrund af præsternes erfaringer og det omtalte forskningsprojekt, anbefales at revurdere den didaktiske rammesætning af Børnetjenesten, så de små børns evne til at sanse og opleve i højere grad kommer til at danne grundlag for arbejdet med at skabe et inspirerende refleksivt rum.

Dannelse og/eller forkyndelse.

I formålsformuleringens punkt tre står "at etablere et kulturmøde med folkekirken som en del af vores kulturarv. Men uden forkyndende elementer, så tilbuddet er relevant for alle uanset religiøs og kulturel baggrund".

Børnetjenesten er således et alment dannende projekt, hvor børnene skal møde "vores kulturarv". Det understreges i formålsformuleringen, at Børnetjenesten er uden forkyndende elementer, hvilket er et vilkår, som kirkerne skal balancere.

Der er tale om en balance, da der er en hårfin grænse mellem det dannende og det forkyndende. Når der f.eks. i flere af fortællingerne i manualen er noget om Jesu fødsel, liv, død og opstandelse, kan man på den ene side have det synspunkt, at de fortællinger i sig selv er forkyndende. På den anden side, at det er fortællinger, som oplyser om vores kulturarv, altså dannelse.

Spørgsmålet om forkyndelse blev diskuteret livligt i samtalerne med præsterne. Hovedsynspunktet var, at selvfølgelig er der noget, som kan være forkyndende, når der er tale om Jesus som Guds søn. Og det, at Børnetjenesten foregår i kirken med alle dens billeder og artefakter vil også påvirke børnene, og kan i sig selv være forkyndende.

Balancen imellem forkyndelse og dannelse er "at undgå at pådutte børnene noget bestemt", som en af præsterne udtrykte det

Et andet udsagn: "Hvis børnene spørger, om jeg tror - fx på Helligånden - så vil jeg svare. Jeg er nødt til at være ærlig. Børnene deltager ikke i Børnetjenesten for at lære at tro på noget bestemt, men for at opleve kirken og nogle af dens højtider. Børnene oplever både det almindelige og det højtidelige gennem besøgene i kirken. Hvad de får ud af disse oplevelser hverken kan eller skal styres".

Det kunne måske være en hjælp, hvis "forkyndende elementer" som begreb blev uddybet i manualen eller nærmere defineret, så det blev tydeligere, hvad det er, som besøgene skal være foruden? Hvis det ikke kan tydeliggøres, så kan det sigte, som Børnetjenesten har, måske i stedet præciseres i højere grad, nemlig dannelse, viden om kulturarv og oplevelsen af kulturmødet med kirken. Og at det er for alle uanset hvilken religion, man tilhører.

4.2 Børnetjenestens personer

Børnene

De centrale aktører er naturligvis børnene, der sammen med præsterne skal indgå i et undrende fællesskab. Børnenes forudsætninger for at undres og filosofere over livets store spørgsmål er meget forskellige. Alder udgør en vigtig ingrediens. Børnetjenesten foregår over et helt år, og det er intentionen, at det skal være stort set de samme børn året igennem. Det kan betyde, at nogle børn starter som 4-årige og er 5 år hen mod slutningen. Andre børn starter som 5-årige og er 6 år hen mod slutningen. Uanset hvilken børnehavealder børnene har udvikler de sig i løbet af det år til et helt andet sted både socialt, intellektuelt og sprogligt, end da de startede.

Også antallet af børn har stor betydning for præstens arbejde. Nogle steder deltager 16-17 børn i besøget. Andre steder 7-8 børn. Med en lille børnegruppe er der mulighed for en dialog, som kan være svær at etablere med en stor gruppe. Til gengæld er der måske en anden dynamik, når der er tale om flere børn. Under de forskellige besøg oplevede vi både store og små børnegrupper, og vores umiddelbare vurdering er, at begge dele fungerede.

Også dynamikken i børnegruppen spiller ind. Vi oplevede under vores besøg, at nogle børn tiltrak andre på måder, der ledte opmærksomheden væk fra den aktivitet, der var i gang. Det kræver overblik og indlevelse fra præsten at genskabe den koncentration om temaet, som er nødvendig for børnenes udbytte. Vel at mærke uden at skælde ud på urostifterne.

Børnenes sociokulturelle baggrund spiller også ind på præstens arbejde med børnegruppen. Det var dog ikke noget, som præsterne kom ind på under evalueringen. Det skete kun et sted, hvor forløbet foregik i samarbejde med en børnehave i et boligkvarter med mange socialt belastede familier. Det var dels familier med en anden etnisk baggrund og dels familier med etnisk dansk baggrund.

Præsten oplevede her, at Børnetjenesten var en meget positiv oplevelse for disse børn, specielt fordi det var børn, som i flere tilfælde var socialt udsatte, og som derfor ikke i deres hverdag fik mange oplevelser uden for deres hjem og boligkvarter. Det gav slet ikke problemer for de børn, som kom fra hjem med en anden religiøs baggrund, at de deltog i Børnetjenestens aktiviteter.

Præsterne og kirke- og kulturmedarbejderne

Materialet bliver som nævnt ovenfor oplevet som fyldigt, inspirerende og hjælpsomt. Alligevel oplever præsterne, at det er et stort arbejde at forberede sig til det enkelte besøg. Forberedelse, der ikke altid er tid til. Nogle aktiviteter kræver forberedelse dagen før, og der er ofte en hel del materialer, der skal samles til hver enkelt dag. Til nogle aktiviteter skal der laves aftaler. Det er ikke kun aktiviteten der tager tid. I høj grad også forberedelserne.

På besøgsrunden til de fem steder blev det klart, at betingelserne for præsternes arbejde er meget forskellige.

Ud over de faste kirke- og kulturmedarbejdere, som er knyttet til kirkerne, undtagen 2 steder, har der også deltaget frivillige medhjælpere. Særlig et sted har det været af stor betydning, bl.a. til at forbinde Børnetjenesten til andre lokale aktiviteter i lokalsamfundet.

To steder havde præsten en fast medarbejder – en kirke- og kulturmedarbejder. De var et fast makkerpar til at tage imod børnene og gennemføre dagen. Et af disse steder var der ovenikøbet en gruppe af frivillige medarbejdere. Det betyder, at præsten i mange tilfælde blev aflastet for en del af forberedelsen til den enkelte højtid. Det betyder også, at kulturmedarbejderen kunne træde til, hvis præsten blev forhindret.

To steder var præsten alene og et sted var kirke- og kulturmedarbejderen alene. Det gav naturligvis nogle helt andre betingelser for gennemførelsen af dagen, og det stillede nogle store krav til overblik og nærvær.

Et andet forhold, som fik betydning, var antallet af børn, der kom på besøg. Hvis der er få børn i gruppen, giver det nogle helt andre muligheder for tæt dialog, end når der er mange. Det behøver ikke at blive en dårligere dag, når der er mange børn, men samtalerne bliver anderledes.

Endnu et forhold, der havde betydning, var børnehavens fysiske placering i forhold til kirken. To steder kom børnene fra en børnehave, der ligger i gåafstand fra kirken. Et andet sted blev børnene kørt i minibus fra børnehaven til kirken. Et tredje sted kom børnene fra flere børnehaver, hvorfor logistikken blev besværlig og transporten dyr.

Alt i alt kan siges, at det var en stor opgave, præsterne påtog sig, da de sagde ja til at stå for pilotprojektet om Børnetjenesten. Deres betingelser for at gøre Børnetjenesten til en succes var afhængig af deres muligheder for at forholde sig fleksibelt til Børnetjenestens forskrifter. De havde behov for at kunne tilpasse projektet til de lokale forhold, som ofte var meget forskellig fra andre præsters og kirkers vilkår.

Pædagogerne

På vores besøg i anden runde fik vi lejlighed til at tale med nogle af de pædagoger, der har fulgt børnene til og i kirken. Vi har haft samtaler med tre pædagoger.

Pædagogerne er entydigt glade for Børnetjenesten. Det gælder strukturen, hvor hvert besøg foregår i samme rytme, og der er gentagelser, så børnene ved, hvad de går ind til.

Det gælder også indholdet. Børnene bliver fortrolige med kirken, og de oplever, at den både kan være højtidelig og dagligdags. Pædagogerne oplever, at børnene er glade for at komme i kirken. Ingen har oplevet, at et eller flere børn ikke har lyst til at deltage.

Som en af pædagogerne siger, "jeg har ikke hørt noget barn spørge, hvornår skal vi hjem!"

Projektet er virkelig godt struktureret med en fin vekselvirkning mellem fortællinger/samtale og konkrete aktiviteter. Pædagogerne er imponerede over, hvor gode præsterne er til at være i kontakt med børnene, få dem inddraget og få dem til at føle sig hørt.

Projektet bliver opfattet som endog meget velfungerende – og præsterne har hver gang virket velforberedte og opsatte på at modtage børnene på den bedste måde.

En af pædagogerne gør opmærksom på, at det er en mangel, hvis de ikke får materialet udleveret, når de har sagt ja til at indgå i arbejdet. Det vil fremme deres muligheder for at støtte børnene både før og efter besøget i kirken. Ligesom det vil betyde meget, både når de skal forberede sig til næste højtid, men også for at have kendskab til intentionerne med Børnetjenesten.

Det er vigtigt, at pædagogerne ved, hvad de går ind til.

En fortæller, at der er et multiallergisk barn i børnehaven, men fordi de kender indholdet af næste besøg, kan de vurdere om dette barn kan komme med eller ikke. Og barnet accepterer, at der er nogle besøg, det ikke kan deltage i.

Det vil have en afgørende betydning for børnenes udbytte af Børnetjenesten, ikke bare at pædagogerne og præsterne arbejder godt sammen, men også at pædagogerne følger op på og støtter børnene i at gå på opdagelse og blive opmærksomme på og reflektere over de store ting i livet.

Rollefordeling imellem præsterne og pædagogerne

Pædagogernes rolle er beskrevet i manualen. Her står bl.a. “at de får 2,5 time, hvor det ikke er dem, “der er den”, og hvor de kan træde et skridt tilbage og opleve børnene på en anden måde”. (s. 19) Det er endvidere beskrevet, at pædagogerne skal tilstræbe at deltage ligesom børnene, og jo mere på lige fod, jo bedre. De behøver ikke at håndhæve samme regler som i børnehaven. De skal ikke hjælpe børnene bortset med rent praktiske ting. Præsten skal nok vejlede børnene, hvis der er behov for det. (s. 19)

Det er en uvant rolle for pædagogerne, som er vant til at skulle styre en stor børnegruppe igennem nogle ofte lange dage.

I samtaler med præsterne fremgik det, at der ind imellem skulle ske en afstemning, hvor pædagogerne skulle finde ud af både samspillet med børnene og med præsterne. Nogle gange trak de sig for langt tilbage. Andre gange involverede de sig for meget, fx hvis nogle børn blev urolige. Det at deltage ligesom børnene og på lige fod kræver tilvænning og indlevelse i, hvad der er på spil i projektet.

Det er både præsternes oplevelse og oplevelsen hos de pædagoger, vi talte med, at det gik hurtigt med at finde sin rolle og funktion i Børnetjenesten. Hvilket også stemmer overens med de observationer, vi har haft mulighed for at foretage. Præsterne var de styrende og pædagogerne indgik på en fin og indlevende måde. De kunne lige så stille støtte et barn, der blev uroligt, fx ved at sætte sig ved siden af. Og på måder, der ikke virkede forstyrrende og uden at pædagogen overtog styringen. Der var et meget fint og indfølelsesfuldt samspil mellem børn, præster og pædagoger.

Pædagogerne oplever, at rollefordelingen giver dem nogle nye muligheder i deres relationer til børnene. Med deres lidt tilbagetrukne rolle kan de se på børnene på nye måder. De oplever fx at børnene kan koncentrere sig i længere tid, end de kan, når der er samling hjemme i børnehaven. Og at enkelte børn viser sider af sig selv, som ikke kommer så tydeligt frem i børnehaven. Noget kan være svært at præcisere, men flere pædagoger oplever en andægtighed hos børnene, og børnenes vekslen mellem det højtidelige og det dagligdags.

Som tidligere nævnt har vi haft fokus på børnenes mulighed for at reflektere. Derfor spurgte vi pædagogerne, hvordan de oplever, at børnene tænker videre over deres oplevelser i kirken. En pædagog fortæller, at børnene ofte snakker videre, om hvad der er foregået i kirken, på vejen hjem til børnehaven. Børnene taler også om billeder fra højtiden, når de er hængt op i børnehaven. Der er også eksempler på, at børnene har leget videre med noget, de oplevede i kirken.

Nogle højtider giver stærkere oplevelser end andre, fx har turen på kirkegården betydet mange samtaler både børnene imellem og mellem børn og pædagoger. Der er i det hele taget stor forskel på højtiderne. En af pædagogerne opfatter, at det har været svært for børnene at forstå, hvad halloween går ud på. Påske og pinse har også været svære/uforståelige for børnene. En pædagog fortæller, at børnene nogle gange er optaget af "store ord", de ikke rigtig kender på forhånd. Fx "ånd", "taknemmelig", "ensomhed". Der bliver snakket om børnenes oplevelser, når de kommer tilbage til børnehaven.

Især på vores sidste besøgsrunde oplevede vi et fint samspil mellem præsterne og pædagogerne. Her var der ikke usikkerhed om rollefordelingen.

Det ser ud til, at pædagogerne har afgørende betydning for Børnetjenestens opnåelse af målene. Pædagogerne har mulighed for at opfange og understøtte børnenes oplevelser og refleksioner, hvis de opstår hjemme i børnehaven i dagene og ugerne efter et besøg i kirken. En mulighed præsterne ikke har.

Den faglighed, som disse pædagoger udviste både før og efter besøgene i kirken har tilsyneladende haft stor betydning for den ønskede refleksionsproces hos børnene. Det er en vigtig erfaring i pilotfasen, at børnene i hovedsagen får oplevelserne henne i kirken, men at de først efterfølgende på vej hjem eller hjemme i børnehaven begynder at snakke om dem og evt. reflektere over dem. Det vil derfor give god mening, hvis pædagogernes opgave/rolle fremover vil blive skrevet ind i manualen. Dermed vil Børnetjenesten fremstå som et samarbejde, både organisatorisk og tværprofessionelt.

Forældrene

Præsterne har normalt ikke direkte kontakt til forældrene. Derfor har det været vigtigt for os at høre hvilke forældrereaktioner, pædagogerne har oplevet.

Fra en af samtalerne kom det til udtryk, at forældrekortene var rigtig gode til orientering om projektet. *"Umiddelbart siger de, at forældrekortene er en mega-hjælp."*

Bortset fra et sted - én forældre - har forældrene reageret positivt. Nogle steder har der mest været tale om ytringer fra enkelte forældre, og det har ikke været taget eksplicit op på fx forældremøder, hvordan man skulle forholde sig til Børnetjenesten. Forældrene har mere set Børnetjenesten som en pædagogisk aktivitet, som børnehaven stod for.

Andre steder har forældreinteressen været mere tydelig. Nogle forældre har givet udtryk for, at børnene er heldige, når de får lov at komme i kirken. Og de oplever, at børnene er glade for det og synes det er spændende. Der er også forældre til børn, som endnu ikke har været involveret i Børnetjenesten, som spørger, hvornår det bliver deres børns tur.

Andre personer

De andre personer, som har medvirket i Børnetjenestens aktiviteter, er dels kirkens egne organister og gravere dels frivillige personer fra lokalområdet. Fx blev der de fleste steder lavet aftaler med en bondegård, som børnene kunne besøge i forbindelse med høstfesten. Et sted deltog graveren i forbindelse med besøg på kirkegården ved allehelgen-festen. Materialet lægger op til, at der laves aftaler med organisten eller en anden musiker under pinsefesten. På den måde er præsten afhængig af, at der er gode viljer og forståelse for Børnetjenesten blandt medarbejdere og lokale folk, som kan bidrage og støtte op om aktiviteter i forbindelse med de enkelte højtider.

Det er et gennemgående tema i samtalerne med præsterne, at de har brug for ekstra hænder, når de skal gennemføre Børnetjenestens aktiviteter. Et sted har de tilknyttet frivillige hjælpere. Et andet sted vil de gerne kunne trække på frivilliges hjælp i arbejdet. Det kan være forældre, bedsteforældre og andre, men som de siger: *”Det er nødt til at være de samme personer igennem hele forløbet for ikke at miste kontinuitet i samarbejdet”*

4.3 Børnetjenestens materiale

Materialet er sendt til de præster, der har accepteret at være en del af pilotprojektet "Børnetjenesten - et kulturmøde med kirken, kirkens traditioner og de store ting i livet - for de ældste børnehavebørn".

Det drejer sig om præster og kirke- og kulturmedarbejdere i 5 sogne, et i Nordjylland, et i Aarhus, et i Horsens og to på Bornholm. Det er deres og deres medhjælperes udsagn om materialets anvendelig, der beskrives i dette afsnit.

Materialet består af

- Manualen "Børnetjenesten - kom godt i gang" samt hjemmesiden www.boernetjenesten.dk. Gennem hjemmesiden kan man hente yderligere materiale i
- Værktøjskassen, som knytter sig til de enkelte højtider - "fester" - som udgør rammen om Børnetjenesten.
- Kirkerummet, med dets indretning, skulpturer og billeder
- Sproget, som anvendes i oplæsning og samtaler med børnene

Manualen

Manualen om Børnetjenesten er et vigtigt værktøj for at gennemføre forløbet med de 6 højtider. Manualen rummer både Børnetjenestens idé, formål og opbygning. Ligesom der er en masse praktiske råd og idéer - både generelt og til de enkelte højtider. Og der er henvisning til "værktøjskassen", som består af sange, billeder, opskrifter osv.

Manualen bliver oplevet som meget instruktiv. Den er bygget op med en række indledende afsnit:

- Tankerne bag Børnetjenesten.
- Forberedelse af Børnetjenesten, herunder kontakt med og aftaler med børnehaven (erne).
- Omtale af de metoder, Børnetjenesten bygger på: Undren, fællesskab, gentagelser, samtale med børn og "ingen rigtige svar".

Derefter er der en grundig beskrivelse af de enkelte højtider med forberedelse, værktøjer, fortællinger og en klar og gennemskuelig struktur på alle besøgsdagene, uanset om anledningen er høst, jul, påske mfl. Denne faste struktur bliver oplevet som en fordel for både børn og voksne. Strukturen i projektet - både hvad angår det enkelte besøg og årets gang - vil blive behandlet mere grundigt i afsnit 4.4 (strukturen/forløbet i Børnetjenesten).

Manualen slutter med generelle afsnit om kontakt til forældrene, noget om dagtilbudsloven og de pædagogiske læreplaner, og hvordan Børnetjenesten passer godt ind i lovgivning og læreplaner, som børnehaverne i forvejen skal arbejde med.

Det generelle indtryk er, at præsterne har følt sig vældig godt hjulpet af manualen, og det gælder både beskrivelsen af tankerne bag Børnetjenesten og projektets formål samt de meget konkrete beskrivelser af og vejledninger til de enkelte "fester".

Flere præster giver udtryk for, at manualen er lækker og indbydende. Selv om det er en tyk manual på over 200 sider med et omfattende indhold, så er den velstruktureret og let anvendelig. Formatet fungerer godt. Den er indbydende og med gode og inspirerende billeder af børn. Også spiralryggen gør det nemt at anvende den, så det fx er muligt at slå op, mens aktiviteterne med børnene er i gang.

Der er naturligvis en række forslag til at gøre manualen og det øvrige materiale endnu bedre og måske mere fleksibelt. Disse beskrives nedenfor.

Fortællingerne

Hver højtid inkluderer en eller to fortællinger, der har til hensigt at give børnene en indgangsvinkel til emnet, sætte tanker i gang og vække lyst til at undres og stille spørgsmål (s. 39).

Fortællingerne fungerer meget forskelligt over for børnene. Nogle er umiddelbart forståelige og lette for børnene at leve sig ind. Andre historier kommer ikke i kontakt med børnene, medmindre præsterne laver et stort formidlingsarbejde. Og endelig er der fortællinger, som ikke ”når ind til” børnene.

Citater fra præsterne:

”Historien om Jesus i ørkenen er god. Den var de meget optaget af. Hvorimod påskehistorien på den 2. dag slet ikke fungerer. Den er meget abstrakt. Ungerne fangede ikke noget af den”

”Det er bedst, hvis jeg laver historierne lidt om, så børnene bliver hjulpet til at fastholde interessen. Også selv om det er en god historie, som f.eks historien om egernet og historien om drengen, der drømmer. Det var gode historier”

”Når jeg forbereder fortællingerne, prøver jeg at finde nogle konkrete ting eller billeder, som de kender, og som kan hjælpe til refleksion.”

Nogle præster vælger således at supplere fortællingerne med artefakter for at sikre sig børnenes opmærksomhed - fx at have et lille egern med til fortællingen om egernet, der savner sin ven. I et andet eksempel, i forbindelse med julehistorien, vælger præsten at medbringe en julekrybbe fra Play-mobil, (en opstilling, som børn kender og er fortrolige med).

Nogle fortællinger er skrevet med en sprogbrug, der er vanskelig at fange for børnene. Derfor vælger flere præster at fortælle historien frem for at læse den op, og dermed gøre den mere levende for børnene. Det giver dem mulighed for at tilpasse sproget, så børnene forstår, hvad historien handler om.

Refleksionsrum.

Til hver fortælling er formuleret en række refleksionsspørgsmål. En del kommentarer fra præsterne handler om, at refleksionsspørgsmålene er svære for børnene at forholde sig til – fx “hvad er et fællesskab?” –

Som svar på præstens spørgsmål, svarer et barn ” Der kan man sætte sin kuffert ind”

Med det svar blev det tydeligt for præsten, at det ikke gav mening at stille det næste spørgsmål om, hvad åndsfællesskab er

Meningen med refleksionsspørgsmålene er, at de skal hjælpe med "at indbyde børnene til at gå på opdagelse ved at blive opmærksomme på og reflektere over de store ting i livet" (formålet med Børnetjenesten s. 9). Men nogle spørgsmål er for svære at fange for børnene, og spørgsmålene kan i virkeligheden have en tendens til at lukke mere for samtale og forundring, end de åbner. Altså blokere for samtalen, fordi børnene gerne vil give et "rigtigt" svar. Det bliver mange gange i manualen gjort klart, at der ikke er rigtige svar, men spørgsmål har det med at lægge op til et svar. Børnene kan godt opleve, at der ledes efter svar på spørgsmålene, mere end at de inspirerer til samtale.

Dertil kommer, at det kognitive niveau i materialet er meget højt set i forhold til børnenes alder og udviklingstrin. Spørgsmålene er generelt svære eller for abstrakte, så børnene mister koncentrationen og bliver urolige.

Materialets niveau kan med fordel nedjusteres, hvad angår refleksionsspørgsmål, så niveauet passer bedre til børnenes alder 4-5-6 år. Jo flere konkrete oplevelser, de får, jo bedre mulighed har de for at undres og stille spørgsmål.

Børnene bliver engagerede, når de får mulighed for at forholde sig konkret til dagens tema, feks. rive gravsteder, tænde lys, pynte lysholdere og lytte til fortællinger. Det giver materialet til gengæld mange muligheder for.

Citater om refleksionsspørgsmål: *"Samtalerne bliver ikke så dybe, som temaerne lægger op til"*
"Det kunne være godt, hvis det kunne lykkes, at få børnene til at stille spørgsmålene i stedet for os... at kunne vække deres undren." *"Det ville være alletiders, hvis det var til indskolingsbørn"*

Begreber.

Ved flere af vore samtaler med præsterne blev sprogbrugen i materialet nævnt. Det er vanskeligt at anvende ord, som er forståelige for børnene, om "de store ting i livet": ensomhed, ånd, fællesskab, tilgivelse, taknemmelighed. Ord som giver mening for børnene og som vækker tanker og undren, og som ikke går hen over hovedet på dem? Det kræver stor opmærksomhed både fra præsten og fra børnene. I den forbindelse betyder antallet af børn i børnegruppen og antallet af voksne sammen med børnene meget. Hvis samtalerne kan foregå i små grupper, kan børnene bedre hjælpes på vej til forundring.

Også selve navnet Børnetjenesten blev diskuteret flere steder – men uden der rigtig kom nogle gode alternative forslag.

Citater om navnet: *"Det er vel opstået som en parallel til skoletjenesten? Men er det overhovedet en tjeneste? Jeg kom til at tænke på bjørnetjeneste."*

Under vores anden besøgsrunde blev der ikke sat spørgsmålstejn ved navnet – nu var navnet blevet en selvfølge.

Andre ord, der blev diskuteret, var brugen af begrebet om "helte" og "superhelte" under allehelgen-festen. Flere mente, at det er et uheldigt begreb, der ikke rigtig kan rummes, når nøgleordene for allehelgen-festen er: død, at miste, tro, håb, at mindes, livet. Det, der forsøges at bygge op ved denne fest, er en stemning om at miste, at mindes og om håb. Børnene havde svært ved at opleve

forbindelsen mellem heltebegrebet og det at miste og mindes. Måske også fordi, det var svært for de voksne at se sammenhængen.

Et andet ord, der blev diskuteret, er "fest". Hver begivenhed året igennem bliver i materialet benævnt "fest". Men det kan godt virke forvirrende på børnene. De forbinder ordet "fest" med noget helt andet end det, de oplever under Børnetjenesten. Begrebet "højtid" bliver brugt flere gange i manualen, og det passer måske bedre til det, der rent faktisk sker under besøgene i kirken. Uden det behøver at være mere højtideligt.

Værktøjskassen

Værktøjskassen er blevet brugt flittigt af præster og medarbejdere, og der er mange, og også modsatrettede, udsagn vedrørende Værktøjskassens forskellige materialer. Generelt føler præsterne sig godt hjulpet af værktøjskassen. De giver udtryk for, at både manualen og værktøjskassen er uundværlige hjælpemidler i en travl hverdag.

Sange og musik

Materialet indeholder en velkomstsang, hvor de deltagende børn nævner deres navn, og en farvelsang, som slutter dagen af. Disse sange går igen i hver højtid og er dermed en del af den faste opbygning af hver af de to dage i hver højtid. Det fungerer godt.

Nogle finder dog, at situationen omkring velkomstsangen kan blive for langtrukken. Det kan være svært for børnene at holde koncentrationen. De bliver urolige, især hvis børnegruppen er på 15-20 børn. Andre finder velkomstsangen lidt svær, det kræver en god sangstemme at bære sangen igennem. Igen er det især, hvis der er mange børn i gruppen.

Citat: "Her har vi afkortet velkomstsangen, så børnene kun synger hele verset en gang. Derefter nøjes hvert barn med at synge: " Mit navn er ... Hvad hedder du?" "

Flere efterlyser noder til sangene, så det er muligt at øve sig på dem.

Det nævnes imidlertid af flere, at forslagene til den musik, som børnene skal lytte til, når de ligger og slapper af, meget gerne må udvides. Der bør være en mere omfattende og varieret musikliste at vælge fra. Nogle har valgt at lave deres egen play-liste, så det er lettere at finde den musik frem, der passer til situationen, præsterne og til børnene.

Under højtiden pinse foreslås det f.eks. i manualen, at præsten laver en aftale med organisten eller en anden musiker om at spille ved en af aktiviteterne. Men det var ikke alle steder, det var muligt at få en aftale i stand. Så var der ikke andet for præsten at gøre end at samle sig en egnet liste af musik. Et andet sted kunne der umiddelbart laves en aftale med organisten.

Udsagnene fra præsterne er mange, men her er et repræsentativt udvalg af citater.

Citater om musikvalg: " Det er godt, at materialet foreslår musikvalg, men for det meste vælger jeg selv noget velegnet musik", "Der er behov for at arbejde mere med musikaktiviteterne. Måske skal man inddrage en musikpædagog til bearbejdning", "Jeg kan ikke bruge musik-forslagene, men jeg har inddraget organisten, som har lavet et potpourri af melodier fra børnesange/salmer, til når

børnene skal slappe af”, ” Det er dejligt med klassisk musik, men jeg synes, der skal være forslag om forskellig musik – også orgelmusik”,

De mange bemærkninger om musikken peger på, at den del af værktøjskassen tilsyneladende fortjener yderligere bearbejdning, når værktøjskassen skal tilrettes.

Billedmateriale.

Det er generelt, at præsterne har mange og forskellige kommentarer til billedmaterialet.

Citater om billedmaterialet: ” Billeder til refleksion i høsttemaet er ikke gode nok. ”

”Heltebillederne kunne jeg ikke bruge (red. i allehelgen-temaet). Jeg satte børnene til at lave heltebilleder selv”, ” Der er alt for mange billeder og de sort/hvide er for kedelige”, ”Billederne til jul skal forbedres. De var svære at bruge”

Vi vil derfor anbefale, at billedmaterialet bliver revurderet, hvad angår antallet af billeder og at billedvalget får et par ord med på vejen, som hjælp til præsterne om, hvorfor netop disse billeder er valgt ud.

Der er også flere steder praktiske problemer i forhold til billedmaterialet. Nogle kirker har ikke det nødvendige udstyr til kopiering, især farvekopiering.

Ved et af besøgene, hvor samtalen igen drejede sig om værktøjskassen, udbrød en af præsterne.

”Det ville være så lækkert, hvis man bare kunne købe en færdig værktøjskasse, hvor det hele lå parat. Det ville være en enorm lettelse at slippe for alle de praktiske forberedelser. Og den vil jo kunne bruges igen og igen” Den ide er hermed givet videre.

Kirkerummet

Et helt særligt “værktøj” er selve kirkerummet. De fleste aktiviteter forgår i selve kirken, som derfor udgør en hel speciel ramme – meget forskellig fra børnehaven.

Det gælder for alle pilotprojekter, at kirkerummet med dets indretning, udsmykning og elementer til kirkelige handlinger (døbefond, prædikestol mm) er en meget vigtig ramme om børnenes besøg. Kirkerummet har en særlig stemning af ro og andægtighed, som børnene fornemmer og som vækker til nysgerrighed og undren.

F.eks. ved pinsefesten blev nogle piger, hviskende til hinanden under musikrefleksionen, optaget af at tælle alle apostlene og finde ud af hvem, der var Peter og Johannes. Og om de havde ild i håret.

Her bidrog kirkerummet, uden det var planlagt, til børnenes efterbehandling af dagen.

Kirkegården er også en del af kirkens rum. Ved allehelgen-festen, hvor børnene besøgte kirkegården, oplevede vi, at børnene fik helt andre og gode muligheder for at forholde sig konkret til dagens tema. De snakkede ivrigt sammen inspireret af graverens mytiske fortællinger om kirken,

de levende lys, som de satte på gravene og deres opdagelser af alle de forskellige ting, fra små biler til engle, som stod på gravstederne.

Et af pilotprojekterne har, som en udvidelse af projektet, valgt at arbejde bevist med kirkerummet, når børnene kommer til kirken første gang. Her går præsterne og børnene på opdagelse rundt i kirken. Præsterne lader børnenes spørgsmål styre samtalerne og de oplever, at børnene undrer sig og stiller flere spørgsmål.

Citater om kirkerummet: "Hvorfor hænger der et skib inde i kirken? Kan det sejle?" "Hvad skal man der (prædikestolen), og hvorfor er der trapper op"

Denne udvidelse vil de fortsætte med, hvis de fortsætter med Børnetjenesten, fordi de oplever, at børnene bliver fortrolige med kirkerummet og hurtigere kan rette deres opmærksomhed mod "festens" aktiviteter.

Kirkerne i pilotprojektet er meget forskellige i størrelse og alder lige fra en stor bykirke til en lille landsbykirke. Det betyder noget for, hvor mange børn, kirken kan rumme. I den lille landsbykirke passer det fint med 7 – 8 børn, hvor der deltog 15 – 16 børn i den store bykirke, som i øvrigt har et stort aktivitetsrum under selve kirkerummet. Det er en fælles erfaring fra pilotprojekterne, at børnene har brug for plads, så de både fysisk og mentalt kan få en pause, bevæge sig og løbe lidt rundt.

Det ville være nyttigt og spændende, hvis Børnetjenesten skabte mulighed for en nærmere undersøgelse og beskrivelse af børnenes oplevelser i kirken og i samspillet med præsterne. Og dermed kom tættere på, hvad det egentlig vil sige, når små børn oplever og reflekterer over livets store spørgsmål.

Flere præster gav udtryk for, at Børnetjenesten åbnede kirken for børnene, så de blev fortrolige med kirkerummet som et sted, de godt måtte være.

4.4 Strukturen og forløbet i Børnetjenesten

Strukturen i Børnetjenesten er umiddelbart ret klar. Hver “fest” knytter sig til en kirkelig højtid og varer to dage. Der er 6 sådanne 2-dages besøg. Hver af disse dage er også bygget op med en fast struktur. Præsterne giver udtryk for at de er glade for den faste struktur og de oplever, at børnene også er glade og i stigende grad trykke ved genkendelsen.

Strukturen er dog nødt til at blive tilpasset de lokale forhold. For to børnehavers vedkommende har man måttet skille de to dage ad, da børnehavens rytme var, at man ikke kan være afsted i

Børnetjenesten mere end én gang om ugen.

I en børnehave har man valgt at korte besøget lidt ned, da det af personalemæssige grunde var mest praktisk at spise frokost hjemme i børnehaven.

På den måde møder Børnetjenesten og den måde, den er bygget op på, nogle forhold i børnehaverne, der gør, at de enkelte dage skal tilpasses både børnehavens rytmer og personalesituationen. Fx måtte et af besøgene om pinsen udskydes, da der ikke var personale i børnehaven, som kunne gå fra til Børnetjenesten den pågældende dag.

Projektforløb

Tanken med Børnetjenesten er, at det er de samme børn, der gennemfører forløbet i forbindelse med alle 6 højtider, og at Børnetjenestens gennemførelse, gøres så kort som mulig og tilrettelægges så tæt på børnenes skolestart, som mulig.

I manualen for pilotprojektet starter Børnetjenestens forløb med Fastelavn. Det giver på den ene side rigtig god mening, fordi børnene allerede har viden og oplevelser om at holde fastelavn. Men på den anden side er børnene meget unge (4-5 år), når de starter, hvilket har stor betydning for det udbytte, de kan få ved at deltage i Børnetjenesten. Ved at starte med fastelavn og slutte med jul bliver projektperioden 11 måneder, og hele forløbet afvikles 5 -7 måneder før, børnene skal starte i SFO. (Nogle kommuner har skolestart d. 1. maj andre venter til primo august). Hvis nogle kirker fremover vil vælge at starte Børnetjenesten til fastelavn, skal de være opmærksomme på, at fortællinger, aktiviteter og refleksionsspørgsmål skal justeres og tilpasses, så de passer til 4-årige børns erfaringsverden og sprog.

Det har en afgørende betydning for Børnetjenestens pædagogik, hvilken alder børnene har. Forskellen på om barnet er 4 år eller 6 år er meget stor. Det 6-årige barn har levet 50% længere og har dermed en langt større erfaringsverden og er sprogligt langt foran den 4-årige.

Hvis projektperioden starter med høst og slutter med pinse, vil børnene være et halvt år ældre, inden de starter. Og Børnetjenesten vil være afsluttet umiddelbart før børnenes skolestart. Det vil være ideelt i forhold til det udbytte, børnene kan få af deres deltagelse i Børnetjenesten. Men ved at starte med høstfesten og slutte med pinsefesten vil de børn som skal i SFO d.1.maj ikke kunne deltage i hele forløbet. De vil blive nødt til at undvære pinsefesten, som jo ligger i maj måned. Der er dog stadig kommuner, som ikke lader børnene starte i skole 1. maj, men først efter sommerferien. Tidsforløbet fra høst til pinse er 9 måneder.

Endelig er det en mulighed, at hele forløbet starter med pinsen og slutter med påsken. Den eneste umiddelbare ulempe er, at pinsefesten er den sværeste for børnene at forholde sig til. Hvis det oveni det bliver børnenes første møde med kirken, så er der en risiko for, at Børnetjenesten får en dårlig start. Hvis en kirke vælger et forløb fra pinse til påske, så kan det anbefales at justere pinsefesten, så den bliver nemmere for børnene at forholde sig til. Tidsforløbet fra pinse til påske er 10 måneder.

Uanset hvilket forløb Børnetjenesten fremover bygges op om, vil det være forbundet med både fordele og ulemper. Ét forløb vil være bedst i én kommune. Et andet forløb i en anden. Det taler for, at de enkelte kirker/børnehaver må kunne foretage et valg.

”Festens” forløb

Der er bemærkninger til strukturen for enkelte af højtiderne. De går især på de højtider, hvor der er besøg udenfor kirken på den første dag. Det er uheldigt at starte en højtid væk fra kirken. Her foreslår præsterne at bytte dagene om, så højtiden starter i kirken på dag 1 og besøget udenfor kirken på dag 2. Det gælder fx høstfesten, hvor manualen lægger op til, at den starter med en bondegårdstur. Og det gælder allehelgen festen, hvor der er besøg på en kirkegård. Det er dog ok, hvis kirkegården ligger umiddelbart ved kirken, så børnene kan starte, som de plejer. Men ligger kirken længere væk, så børnene kommer dertil direkte fra børnehaven, så skal der byttes om på de to dage.

Begrundelsen er, at børnene har en forventning om at komme hen til kirken, når de skal til i gang med en højtid. Det er mærkeligt for dem, hvis de skal et andet sted hen, så synes de ikke, at de er i gang.

Dagens forløb

Der er også bemærkninger om strukturen og rytmen i den enkelte dag. Præsterne har fulgt beskrivelserne af de enkelte dage og forsøgt at afvige mindst muligt. Men en måde, flere har afvejet på, er, at enkelte af aktiviteterne er afkortet. Det gælder især samtalerne efter fortællinger, hvor børnene har skullet sidde og koncentrere sig i temmelig lang tid. Jo yngre børnene er, jo mere er det nødvendigt at lade dem få pauser fra det at sidde stille.

Alle pilotprojekter fremhæver kvaliteten ved at dagen bygges op over nogle ritualer, som gentages fra gang til gang. F.eks. samling i våbenhuset, børneslangen ind i kirken, fælles velkomstsang, fælles farvelsang. Børnene finder tryghed i ritualerne.

Somme tider oplever præsterne dog, at der er for mange skift i aktiviteter hen over dagen, som kræver for meget af børnene. Så indimellem reducerer de antallet af skift og dermed den uro, som opstår i forbindelse med skiftene

Logistiske forhold

Endelig er der strukturelle forskelle, der har logistisk betydning. Børnehavens fysiske placering i forhold til kirken kan være meget forskellig. To steder kommer børnene fra en børnehave, der ligger i gåafstand fra kirken. Et andet sted bliver børnene kørt i minibus fra børnehaven til kirken. Et tredje sted kommer børnene fra flere børnehaver, hvorfor logistikken er besværlig og transporten dyr. Men alle pilotprojekterne har dog fundet løsninger på disse strukturelle problemer.

4.5 Børnetjenestens omverden

Der er altså mange forhold, der indvirker på præstens arbejde med Børnetjenesten. Leavitts model kan bruges til at se på nogle af disse forhold og særligt, hvordan ændringer af nogle forhold – fx antallet eller alderen af børnene - spiller ind på de øvrige dele. Det kræver både overblik og fleksibilitet hos præsterne.

I Leavitts analysemodel er omverdenen inddraget som et element. Det betyder fx rigtig meget om lokalsamfundet er interesseret i og bakker op om kirkens arbejde med Børnetjenesten, om børnene er vant til at komme i kirken i andre sammenhænge, og om forældrene taler positivt om kirkens arbejde.

Præsterne giver udtryk for, at de ikke har oplevet modstand mod, at børnene deltager i Børnetjenesten. Heller ikke i den kirke, der har arbejdet sammen med en børnehave i et meget etnisk blandet beboelseskvarter. Men skulle en sådan modstand opstå, vil det naturligvis påvirke arbejdet.

Desuden betyder de pædagogiske diskurser rundt om Børnetjenesten meget for, hvordan de forskellige aktiviteter foregår og for kontakten mellem børnene og præsten. I de senere år har der været meget fokus på børnenes læring, hvilket også fremgår af de pædagogiske læreplaner, der er gældende i børnehaverne. I manualen peges der på, at Børnetjenesten generelt understøtter dagtilbudsloven og dermed læreplanerne.

I manualen tales om at støtte børnenes individuelle udvikling i et kreativt fællesskab. Men det er ikke entydigt, hvad der menes, hverken med individuel udvikling eller et kreativt fællesskab. Andetsteds i manualen står, at børnene skal have mulighed for at undre sig – og at der ikke er rigtige eller forkerte svar. Der lægges således op til en pædagogisk indsats, som præsterne tager på sig..

Men præsterne har ingen formelle opgaver i forhold til læreplaner og pædagogik, så hvis der skal ydes en pædagogisk indsats, så er det en opgave for pædagogerne.

Blandt andet derfor anbefaler vi, at beskrivelsen af Børnetjenesten fremover suppleres med et afsnit om det tværprofessionelle samarbejde mellem præster og pædagoger.

Provstierne og menighedsrådene udgør naturligvis også en omverden for Børnetjenesten. Det er oplagt, at der skal være accept af og støtte til projektet fra provstens og menighedsrådenes side. Præsten og kirke- og kulturmedarbejderen skal kunne bruge temmelig meget tid til et forløb over 12 dage. Desuden er der behov for økonomisk støtte både til materialer og visse steder til transport af børnene til og fra kirken.

Og endelig har Covid-19 pandemien begrænset de fem kirker i at gennemføre hele forløbet. Af disse fem sogne har 2 gennemført alle seks besøg, med visse tilpasninger, i forbindelse med højtiderne. Alle øvrige har måttet aflyse et eller flere besøg. Det betyder, at der ikke er mange erfaringer med et fuldt gennemført forløb.

5.0 Datamaterialets tilblivelse i en corona tid.

Corona pandemien har på mange måder grebet ind i begivenheder og arrangementer. Det har naturligvis også ramt Børnetjenesten. De fem pilotprojekter har hver især været påvirket i højere eller mindre grad. Kirken i Horsens har været hårdest ramt. De måtte helt opgive at være med efter et par besøg fra børnehaven. Det skyldtes dog ikke alene coronasituationen, men også vanskeligheder med at gennemføre projektet på grund af personaleforhold. (barsel og sygdom hos flere af de involverede)

To steder har man faktisk formået at gennemføre alle seks højtider med visse tilpasninger. Andre har måttet aflyse et eller flere besøg.

Vores datamateriale for denne rapport udgøres af

- Læsning af manualen om Børnetjenesten
- Besøg på de fem steder – i starten af projektet og hen mod slutningen af det. I starten af projektet besøgte vi kirken i Aarhus og kirken i Klemensker, hvor vi oplevede børnene i gang med deres aktiviteter. Efterfølgende havde vi samtaler med præsten og kulturmedarbejderen. Besøgene i Nordjylland og Horsens måtte aflyses pga. corona.
- Hen imod slutningen af projektet besøgte vi sognet i Nordjylland. Desværre blev børnenes besøg i kirken udsat pga. personalemangel i børnehaverne. Men vi havde samtaler med præsten, kulturmedarbejderen og tre frivillige, der har fulgt projektet. Desuden besøgte vi kirken i Aarhus, oplevede børnenes sidste besøg i kirken under Børnetjenesten og havde samtale med præst og kulturmedarbejder. Endelig besøgte vi kirken i Bodilsker, overværede børnenes deltagelse i Børnetjenesten og havde en samtale med præsten og kulturmedarbejderen fra Klemensker.
- Herudover fik vi arrangeret en samtale med præsten fra kirken i Horsens, selv om de havde stoppet deres pilotprojekt med Børnetjenesten.
- Endelig fik vi arrangeret samtaler med pædagoger i Aarhus, Klemensker og Bodilsker

Alle samtaler er optaget på bånd og lyttet grundigt igennem.

Vi har naturligvis også observeret børnene, når de har været i gang med Børnetjenesten. Det har ikke direkte været vores opgave at observere og beskrive børnenes oplevelser, men vores observationer har underbygget vores forståelse for, hvad der sker i og under Børnetjenesten, en forståelse som har været guld værd i samtalerne med præster, kulturmedarbejdere og pædagoger.

Vi har ikke direkte været i kontakt med forældre til børn, der har deltaget i Børnetjenesten. Men vi har spurgt ind til forældrene i vores samtaler – ikke mindst i samtalerne med pædagogerne.

6.0 Tanker om det videre arbejde med Børnetjenesten

Børnetjenesten er et pilotprojekt, der først og fremmest har haft til hensigt at afprøve den manual, der blev udviklet af Danmarks Kirkelige Mediecenter på baggrund af det oprindelige pilotprojekt i Messiaskirken.

Evaluerings opgave har været at kaste lys på præsternes, kirke- og kulturmedarbejderne og de frivilliges arbejde med Børnetjenesten og deres anvendelse af manualen "Børnetjenesten - kom godt i gang".

Evalueringen viser tydeligt, at Børnetjenesten er et rigtig godt projekt, og at manualen har været et meget anvendeligt redskab. Selve strukturen i Børnetjenesten med gentagelser og genkendelighed sammen med nye oplevelser i kirken har fungeret fint både for voksne og børn.

Evalueringen viser også, at det er en stor udfordring for præsterne at vække børnenes nysgerrighed og evne til at reflektere over livets store spørgsmål.

Børnetjenesten bevæger sig ind i et felt om børnenes oplevelsesverden. Et felt vi ikke kender så meget til, når der er tale om så små børn. Det kunne være spændende at få mere viden herom. Børnetjenesten lægger i den sammenhæng op til en særlig form for samvær og samtale mellem præst og børn, som er anderledes end relationen mellem børn og pædagoger og mellem børn og forældre.

I det videre arbejde med Børnetjenesten vil det derfor være interessant at undersøge følgende spørgsmål:

- Hvad skal der til for at samvær og samtaler i kirken kan åbne for børnenes nysgerrighed og refleksioner om "de store ting i livet"?
- Herunder at undersøge, hvordan børnene oplever kirken og samværet med præsterne.
- I den forbindelse er det også væsentligt at undersøge, om et mere formaliseret tværprofessionelt samarbejde mellem præster og pædagoger vil kunne fremme børnenes evne til at reflektere over "de store ting i livet"

Børnetjenesten vil uden tvivl blive gennemført i mange sogne - og under vidt forskellige betingelser. Derfor vil det efterhånden udvikle sig til mange forskellige udgaver af Børnetjenesten. Men det helt centrale er, hvilke oplevelser og tanker, den sætter i gang hos børnene.